

Huntington ja monikulttuurisuus

Pirjo Jukarainen – Matti Jutila

Arvioidessaan yhden kiistellyimmän nykytutkijan, Samuel P. Huntingtonin *Kulttuurien kamppailu* -kirjaa (*Tieteessä Tapahtuu* 7 / 2004) Panu Minkkinen pitää teosta ”poliittisesti huolestuttavana” sen monikulttuurisuuden vastaisen perusvireen vuoksi. Olemme asiasta samaa mieltä. Huntingtonin vuonna 1993 laatimalla ”The Clash of Civilizations?” -artikkelilla ja sitä 1996 seuranneella – nyt suomennetulla – kirjalla on todellakin poliittisesti huolestuttava luonteensa, joka ei kuitenkaan johdu pelkästä monikulttuurisuuden vastaisuudesta. Huolestuttavaa on myös tapa, jolla tämä vastustus tehdään: tieteellisenä totuutena esitettyä sen poliittisuus saattaa hämärtyä. Huntingtonin kriittiseen arviointiin tuo lisäantia hänen tuorein, vuoden 2004 tieteellinen tuotantonsa: *Foreign Policy* (FP) -lehdessä ilmestynyt artikkeli ”The Hispanic Challenge” ja sitä seurannut kirja: *Who Are We? America’s Great Debate*.

Huntington käyttää teoksissaan metodologista otetta, jossa yksinkertaisista tilastollisista aineistoista pyritään vetämään pitkälle meneviä johtopäätöksiä. Metodologialleen uskollisena, Huntington esittää muutamia mielipidemittauksia ja äänestyksiä, joissa todetaan enemmistön amerikkalaisista vastustavan erinäisiä vähemmistön asemassa olevien kulttuurien tukemiseen tähtääviä toimia (*Huntington* 2004b, 153–170). Tämä riittää hänelle tieteelliseksi – tosiasioihin perustuvaksi – todistukseksi siitä, ettei monikulttuurisuutta tule tukea.

Huntington ei vaivaudu tieteenteoreettisiin keskusteluihin käyttämistään käsitteistä. Hän ei esimerkiksi lähde haastamaan Will Kymlickan esittämiä eettisiä perusteita monikulttuurisuuden tukemiselle, vaikka kirjoittaja viittaakin (Ks. *Huntington* 2004b, 61, jossa viittaus teokseen *Kymlicka* 1995). Tarkoitushakuisesti valitusta ja yksinkertaisesta aineistosta tehdään suoraviivaisia ja yksiselitteisiä johtopäätöksiä. Samalla näiden päätelmien yhteiskunnallisten seurausten kompleksisuus pyritään sivuuttamaan. Toisin sanoen, mitä selvempi ja yksinkertaisempi tieteellinen viesti, sitä ongelmallisempi yhteiskunnallispoliittinen ilmiö siitä näyttäisi muodostuvan.

*

Kuten aina tutkimuksessa, Huntingtonkaan ei työstä näkemyksiään yksin, vaikka kirjojen kansiin vain yksi nimi kirjoitetaankin. Vähän ennen tuoreimpia, latinosiirtolaisuutta käsitteleviä julkaisujaan Huntington toimitti yhdessä Lawrence E. Harrisonin kanssa kirjan *Culture Matters*, ’kulttuurilla on merkitystä’. Tämän heidän ja useiden nimekkäiden kollegojensa [1] yhteisen tutkimushankkeen tuotoksena syntyneen kirjan sanoma on, että kulttuuri (tässä määriteltynä arvoiksi, asenteiksi, uskomuksiksi ja orientaatioiksi) on avain yhteiskuntien kehityksyyden, ja ennen kaikkea alikehittyneisyyden ymmärtämiseen.

Kirja sisältää siis analogian Richard Lynnin ja Tatu Vanhasen kausaaliseen ajattelutapaan, minkä mukaan kansakunnan keskimääräinen, geneettisesti rakentunut älykkyystaso selittää sen taloudellista kehitystasetta (bruttokansantulolla mitattuna). Siinä missä Lynchin ja Vanhasen teorian mukaan heikko kehitys selittyy suoraan biologisilla tekijöillä eli väestön heikolla geeniperimällä, Harrisonin, Huntingtonin ja kumppaneiden teoriassa avaintekijä on heikko kulttuuri, eli yhteiskunnan vääränlainen usko ja arvoperusta.

Monikulttuurisuus-käsitteen tavaton väljyys vaikeuttaa arviota siitä, mitä Huntingtonin monikulttuurisuuden vastaisuus oikeastaan merkitsee. Stuart Hall erittelee peräti kahdeksan erilaista monikulttuurisuuden vastaista liikettä: konservatiivisoikeistolaisen, liberaalin, modernin, kosmopoliittisen postmodernin, radikaalin vasemmistolaisen, rasisminvastaisen vasemmistolaisen ja anti-kaupallisen vasemmistolaisen suuntauksen. Näiden lisäksi on olemassa monikulttuurista managerialismia, joka itse asiassa näyttäytyy janus-kasvoisena apartheid-logiikkana (*Hall* 2003). Vaikka Huntingtonin otetta voitaisiinkin luonnehtia edellä mainituista lähinnä konservatiivisoikeistolaiseksi, on teoksia arvioitaessa syytä mennä vielä yksi askel pidemmälle, tarkastellen sitä, millaisen konkreettisen poliittisen ohjelman Huntington monikulttuurisuuden vastaisuudellaan rakentaa, ja – ennen kaikkea – sitä, miten hän sen tekee [2].

*

Huntingtonin monikulttuurisuuden vastainen politiikka jatkuu uusissa julkaisuissa entistä kärkeämmänä. Erikoisinta on, että Huntington ei – tavanomaisesta tieteenharjoittajasta poiketen – viittaa omaan aiempaan tuotantoonsa, vaan käsittelee uusia argumenttejaan aivan kuin uusina satunnaisina empiirisinä havaintoina, jotka ovat yhtäkkiä nousseet esiin. Näin siitäkin huolimatta, että jo *Clash of Civilizations* -kirjassa luotiin vahva perusta tulevalle monikulttuurisuuden vastaiselle väitteelle puhumalla ”lännen” vallan vähenemisen uhasta ja tarpeesta määritellä ”länsi” eksaktimmin, mm. katolisen ja ortodoksisen kristinuskon dominoimat alueet (so. Latinalainen Amerikka ja Venäjä) pois lukien (esim. Huntington 1996, 46; 63; 69–72; 81–102).

Huntingtonin teesit muodostavat siis tosiasiassa varsin selkeän poliittisohjelmallisen ja tieteellisen jatkumon. Tällä kertaa ”kulttuuri- ja väkivallan välisen kamppailun ja yhteentörmäyksen” potentiaali löytyy Yhdysvaltojen (tai Huntingtonin omaa ilmaisua käyttäen, Amerikan) sisästä. Konfliktipotentiaalin tuottamiseen syyllisiä ovat nyt latinosiirtolaiset ja ”monikulttuurisuuden ideologian sokaisemat eliitit, jotka molemmat taistelevat maahanmuuttajien sulautumista, assimilaatiota vastaan. Tässä yhteydessä täytyy huomata, että jo käsitteisiin ”latino” ja ”Amerikka” sisältyy tietynlainen demografiseen laskentaan perustuva, konfliktuaalista suhdetta rakentava identiteettipolitiikka (ks. Flores 2003). Huntingtonin konstruoimassa tuoreimmassa uhkakuvassa yhtenäinen Amerikka on vaarassa jakautua kahteen yhteisöön latinoihin ja ei-latinoihin (so. valkoihiin anglosaksisiin protestantteihin ja näihin assimiloituneisiin), jotka puhuvat eri kieliä ja joiden kulttuurit erottautuvat toisistaan.

Toisaalta Huntington on jo 1980-luvun alussa kirjoittanut kirjan amerikkalaisuudesta. Tuolloin Huntington näki amerikkalaisuuden arvoihin ja ideoihin perustuvana asiana. Kieli, kulttuuri ja syntyperä eivät määrittäneet amerikkalaisuutta, vaan sitoutuminen amerikkalaisiin arvoihin (vapaus, tasa-arvo, demokratia, individualismi, ihmisoikeudet, laillisuusperiaate ja omistusoikeus). Näitä arvoja kutsutaan myös nimellä ”Amerikan Usko” (American Creed).

Vuoden 1981 kirjan mukaan amerikkalaisia ovat ne, jotka uskovat näihin arvoihin riippumatta heidän kulttuurisesta taustastaan (Huntington 1981, 23–24). Uusimmissa teoksissaan Huntington pitää tätä kuitenkin pelkkänä osatotuutena. Hänen mukaansa ”uskon” lisäksi englannin kieli ja kulttuuri ovat olleet tärkeitä,

ellei jopa tärkeimpiä tekijöitä amerikkalaisen kansallisen identiteetin rakentumisessa. Amerikkalaisen identiteetin perustana onkin ”kulttuuri, jonka uudisraivaajat loivat, jonka maahanmuuttajien sukupolvet ovat omaksuneet ja joka synnytti Amerikkalaisen Uskon” (Huntington 2004b, 61–62). Tässä Huntingtonin uudet ja vanhat visiot ovat selkeässä ristiriidassa. Hän ei kuitenkaan vaivaudu kertomaan, miksi hän näki amerikkalaisuuden toisella tavalla vielä 80-luvun alussa, eikä hän myöskään kerro, mikä sai hänet muuttamaan näkemyksiään.

*

Teoreettisesta jatkumosta huolimatta Huntingtonin *Clash of Civilisations* -teoksilla ja uudella tuotannolla ei näytä juurikaan olevan empiiristä yhteyttä – pikemminkin päinvastoin. Vielä kymmenen vuotta sitten Huntington ei ”havainnut” latinosiirtolaisuuden uhkaa. ”Clash of Civilizations” -artikkelissa aihetta ei mainita lainkaan, eikä sitä käsitellä kirjassakaan laajalti. Huntington itse asiassa näki tuolloin siirtolaisuuden pienempänä ongelmana Yhdysvalloille kuin Euroopalle, koska meksikolaissiirtolaiset ovat myös kristittyjä ja siten kulttuurisesti suhteellisen lähellä länttä, kun taas Eurooppaan tulevat siirtolaiset ovat lähinnä muslimeja. Huntington jopa piti latinosiirtolaisten tuloa Yhdysvaltoihin hyvänäkin asiana, sillä hän näki sen pienentävän (!) läntisen ja latinosiviliisaation välisen konfliktin vaaraa (Huntington 1996, 202, 240–241).

Mistä tämä kaikki kertoo? On syytä vakavasti pohtia, ovatko varoitukset sivilisaatioiden välisestä konfliktista tai nyt, latinosiirtolaisten ja valkoisten anglo-protestanttien välisen konfliktin uhasta profetiaalisia, tieteellisiä ennustuksia. Vai heijastaako tieteenharjoittajan laatima teos sittenkin vain ajankohtaista yhteiskunnallista tilannetta Yhdysvalloissa ja välittääkö tieteenharjoittaja sen yhteydessä omaa ja viiteryhmänsä poliittista sanomaa?

Näkemyksemme mukaan Huntingtonin tapauksessa on kyse molemmista. Tutkija-politiikka Huntingtonilla näyttää kuitenkin olevan aina ensin kansainvälispoliittinen tai kansallinen intressi, ja vasta sen jälkeen tieteellinen pyrkimys todistaa se. Tavanomaisempi poliittikan tutkija sen sijaan toimii päinvastaisessa järjestyksessä, aineistolähtöisesti tietoa tuottaen ja siitä poliittisia (so. yhteiskuntapoliittisesti relevantteja) johtopäätöksiä tehden. Molemmilla tavoilla tieteen (asiantuntijavallan) ja politiikan yhteys on kuitenkin olemassa.

Huntingtonilaisen näkökulman tutkijat nousivat viimeksi näkyvästi esiin *Foreign Policy* -lehdessä julkaistun "the Hispanic Challenge" -artikkelin ilmestymisen jälkeen. He julkaisivat puolustuspuheen otsikolla "In Defence of Huntington", jolla he vastasivat Huntingtonin saamiin syytöksiin rasismista, nationalismista ja ksenofobiasta. Kirjeen ulkoasusta käy selväksi, missä siinä on painoarvo: teksti muodostaa siitä yhden kolmasosan ja allekirjoitukset kaksi. Kirjeessä tukenaan Huntingtonille ilmaisevat muuden muassa Zbigniew Brzezinski, Francis Fukuyama, Lawrence Harrison ja Robert Kaplan [3].

Kirjeen allekirjoittaneet pyrkivät kiistämään Huntingtonin arvo- ja intressidonnaisuuden. He kiistävät väitteet, joiden mukaan Huntingtonin työtä "luonnehtisi mikään muu, kuin korkein totuuden arvostus; tai että sen kirjoittajaa motivoisivat mitkään muut kuin tieteelliset arvot, joita hän – ja me – pidämme kalliina" (*Ajami et al.* 2004). Kirje on selkeä esimerkki nimekkään kirjoittajan asiantuntijavallan tukemisesta.

Tiedemaailman sisäinen heterogeenisyys ja tieteellisen tiedon ristiriitaisuus on kuitenkin tässä mielessä tilannetta tasoittavaa. Timo Peuhkurin (2000, 44) sanoin "[t]utkimuksen ja tutkijoiden asettaminen toisiaan vastaan nakertaa tutkimuksen ja asiantuntijatiedon poliittista ja sosiaalista valtaa korostaen samalla kiistakysymysten arvo- ja intressidonnaista luonnetta." Huntingtonin tapauksessa hänen arvovaltaiset kollegansa ovat yrittäneet edellä mainitulla kirjeellään vähätellä tai jopa kiistää tätä arvo- ja intressidonnaisuutta.

Myös Huntington itse on pyrkinyt tähän. Jyri Raivion mukaan hän on todennut seuraavaa: "Minä tein jo kirjaan tekemään ryhtyessäni selkeän päätöksen, etten aio ryhtyä tämmöiseen poliittikkakeskusteluun. Minä vain tuon esille tosiasioita" (*Raivio* 2004).

On kuitenkin hyvä pohtia, riittääkö tieteelle empiristinen juupas-eipäs argumentointi tutkimusten tulosten "oikeellisuudesta". Vai olisiko keskenään erilaisten, ehkä jopa keskinäiskriittisten opponenttien pelattava avoimin kortein, mielestään parempia ja perusteltuja poliittisia sanomia esille tuoden. Kysymys on siitä, tuleeko tiedemaailmassa käydä vain tieteen sisäistä keskustelua sen pelisääntöjen puitteissa vai heittäytyäkö avoimesti myös yhteiskunnalliseen, tieteellis-poliittiseen peliin? Perinteistä radikaalimmassa kritiikissä ei enää riitä teorioiden, menetelmien ja aineistojen juurille asti menevä kritiikki. Niiden pohjalta on - etenkin

yhteiskuntatieteissä - katsottava myös sitä, millaista poliittista ohjelmaa tutkijat asiantuntijavaltansa avulla pyrkivät edistämään.

VIITTEET

- [1] Kirjoittajia ovat mm: Francis Fukuyama, Ronald Inglehart, Seymour Martin Lipset ja Michael E. Porter. Ks. *Harrison & Huntington* (toim.) 2000.
- [2] Olemme käsitelleet aihetta laajemmin *Kosmopoliksessa* julkaistussa artikkelissamme *Jukarainen & Jutila* 2004.
- [3] Harrison ja Fukuyaman lisäksi allekirjoittajista neljä muutakin on Harrison ja Huntingtonin toimittaman kirjan kirjoittajia. *Ajami et al.* (2004).

KIRJALLISUUTTA

- Ajami, Fouad et al. (2004): "Letters: In Defense of Huntington". *Foreign Policy*, November/December, issue number 145, s. 4.
- Flores, Juan (2003): "The Latino Imaginary: Meanings of Community and Identity". Teoksessa: Martin Alcoff, Linda & Mendieta, Eduardo (toim.) *Identities: Race, Class, Gender, and Nationality*. Blackwell Publishing, Malden. S. 96–104.
- Hall, Stuart (2003): "Monikulttuurisuus". Suom. Mikko Lehtonen. Teoksessa: Lehtonen, Mikko & Löytty, Olli (toim.) *Eri-ilaisuus*. Vastapaino. Tampere. S. 233–281.
- Harrison, Lawrence E. & Huntington, Samuel P. (toim.) (2000): *Culture Matters: How values Shape Human Progress*. Basic Books. New York.
- Huntington, Samuel P. (1981): *American Politics: the Promise of Disharmony*. Harvard University Press. Cambridge.
- Huntington, Samuel P. (1993): "The Clash of Civilizations?" *Foreign Affairs*, 72(3), s. 22–49.
- Huntington, Samuel P. (1996): *The Clash of Civilizations and the Remaking of World Order*. Simon & Schuster. New York.
- Huntington, Samuel P. (2000): "Foreword: Cultures Count". Teoksessa: Harrison, Lawrence E. ja Huntington, Samuel P. (toim.) *Culture Matters: How values Shape Human Progress*. Basic Books. New York. S. xiii–xvi.
- Huntington, Samuel P. (2004a): "The Hispanic Challenge". *Foreign Policy*, March/April, issue number 141, 30–45.
- Huntington, Samuel P. (2004b): *Who Are We? America's Great Debate*. Simon & Schuster. London.
- Jukarainen, Pirjo & Jutila, Matti (2004): "Poliitikko vai profeetta? – Herre H ja uusvanhat teesit. *Kosmopolis*, 34(4), s. 67–80.
- Kymlicka, Will (1995): *Multicultural Citizenship: A Liberal Theory of Minority Rights*. Clarendon Press. Oxford
- Peuhkurin, Timo (2000) "Tiedon rooli ympäristökongfliktissa: keskustelu saaristomeren rehevöitymisestä ja kalankasvatuksesta". *Sosiologia*, 37(1), s. 30–45.
- Raivio, Jyri (2004): "Latinosiirtolaisuus muuttaa USA:ta". *Helsingin Sanomat*, 21.6.2004.

Kirjoittajista Pirjo Jukarainen on Tampereen rauhan- ja konfliktintutkimuskeskuksen erikoistutkija, Matti Jutila on jatko-opiskelija Helsingin yliopiston yleisen valtio-opin laitoksella.